

I Jornades d'Arqueologia a la Catalunya central. Actuacions en el patrimoni arqueològic i paleontològic de l'any 2005 al 2009

Antoni Caballé - Gemma Hernández

Ponència inaugural de les Jornades sobre la figura de Miquel Cura, a càrrec de Jordi Principal.

I Jornades d'Arqueologia a la Catalunya central

Els Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació van néixer l'estiu del 2009 com a resultat de la política de descentralització de la Conselleria. Des de llavors, s'ha estat treballant perquè les polítiques

que s'hi duen a terme arribin a tots i cadascun dels municipis que configuren la Catalunya Central. Amb el desig de créixer, de consolidar, però sobretot, de donar a conèixer l'activitat arqueològica de camp que s'ha fet i es fa a les comarques de l'Anoia, Bages, Berguedà, Osona i Solsonès, es va projectar la celebració de les Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central.

Seguint el model que ja funciona en altres demarcacions del país, es pretén que aquestes jornades esdevinguin una eina útil de difusió i coneixement oberta als professionals, investigadors i estudiants, on es recullin les dades de totes les intervencions arqueològiques.

Es plantegen unes jornades a celebrar cada dos anys de forma itinerant, en aquells municipis amb voluntat de col·laboració i compromís amb el patrimoni arqueològic. A més dels resultats de les intervencions dels anys corresponents, s'hi podran introduir, si s'escau, eixos de treballs propis del lloc que aculli la trobada.

Les primeres jornades es va celebrar entre els dies 28 i 30 d'octubre de 2010 al Museu Comarcal de Manresa a proposta de l'Ajuntament de Manresa i del Centre d'Estudis del Bages, i es van voler aprofitar per fer un homenatge al company Miquel Cura, investigador de referència pels arqueòlegs, sobretot els del Bages.

Així, doncs, les primeres jornades es varen encetar amb tres ponències institucionals, dues d'elles dedicades a la figura i al pensament científic del Miquel Cura i Morera, arqueòleg manresà que ens deixà l'any 2002. La primera a càrrec de Jordi Principal, deixeble de Miquel Cura, més emotiva, i la segona per part del catedràtic de la UAB, Miquel Molist, més acadèmica. La tercera ponència institucional, de la qual deriva el present article, a càrrec de Gemma Hernández, del Servei d'Arqueologia i Paleontologia del Departament de Cultura¹, i d'Antoni Caballé, arqueòleg territorial del Serveis Territorials a la Catalunya Central, donava una visió general de les aproximadament 450 intervencions arqueològiques realitzades dins l'àmbit territorial de la Catalunya Central, entre els anys 2005 i 2009.

L'objectiu inicial era fer un estat de la qüestió exhaustiu de tota l'activitat arqueològica dels anteriors 5 anys. És per aquest motiu que en aquestes primeres jornades, davant el gran nombre de possibles comunicacions i atesa la premor del temps, es va considerar oportú encarregar ponències breus on s'expliquessin els projectes de recerca més consolidats a les comarques de la Catalunya Central, així com el complement de les actuacions més significatives a la comarca del Bages. En total foren 15 ponències on es mostraren les darreres troballes i les línies d'investigació obertes, les quals han de permetre avançar en el coneixement històric i arqueològic del nostre país.

Aquestes ponències permeteren fer un llarg viatge en el temps: des del període del Cretaci (145-65 milions d'anys d'antiguitat) amb les restes d'icnites de dinosaure de Vallcebre i Fígols (Berguedà), realitzats per l'Institut Català de Paleontologia, fins al segle XVIII de la nostre Era amb els treballs sobre les Guerra de la Successió a Talamanca (Bages)

Torn obert de preguntes i debat a l'entorn de les ponències institucionals de les Jornades. D'esquerra a dreta: Miquel Molist, Jordi Principal, Gemma Hernández, Antoni Caballé (ponents) i Francesc Vilà (moderador).

i Prats de Rei (Anoia), duts a terme des de la Universitat de Barcelona.

Es van exposar els resultats de les darreres campanyes als jaciments amb una recerca continuada de més de 30 anys, com és el cas de l'Abric Romaní a Capellades (Anoia) i l'Esquerda de Roda (Osona), el primer vinculat a l'Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social (IPHES) i a la Universitat Rovira i Virgili (URV) i el segon a la Universitat de Barcelona (UB).

Molt interessants foren els resultats dels projectes amb menys recorregut, però consolidats que es porten terme a les coves prehistòriques del Toll i de les Teixoneres (Moià) per l'IPHES, a la Balma del Gai (Moià) per la Universitat de Barcelona, als megàlits del Solsonès pel Grup de Prehistòria del Solsonès i al jaciment ibèric-romà del Camp de les Lloses (Tona) per l'equip de recerca que gestiona el Centre d'Interpretació.

També, hi va haver propostes més recents, però no amb menys entusiasme i dedicació, com les portades a terme a la balma de Gulianyà (Solsonès) pel CEPAP de la Universitat Autònoma de Barcelona, als poblats ibèrics del Solsonès per part del Centre d'Estudis Lacetans i als poblats alts medievals del Bages pel Grup OCORDE de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Per altra banda, el Centre d'Estudis del Berguedà va presentar un petit estat de la qüestió sobre la recerca arqueològica al poblat ibèric del Serrat dels Tres Hereus (Berguedà), en particular, i a la comarca del Berguedà, en general.

Finalment, s'explicaren els treballs en tres jaciment emblemàtics per la comarca del Bages, com són al jaciment ibèric al Cogulló (Sallent), la vil·la romana de Sant Amanç (Rajadell) i el monestir de Sant Benet de Bages (Sant Fruitós del Bages). La ponència de Goretta Vila i Carme Subiranas sobre les diferents intervencions arqueològiques al mo-

nestir de Sant Benet es va poder realitzar en les pròpies instal·lacions monàstiques, i va anar seguida d'una visita guiada per la part medieval del conjunt.

En un segon nivell, a la mateixa sala on es celebraven les jornades, es mostraren 30 pòsters amb els resultats de les intervencions preventives o d'urgència més rellevants realitzades durant el període de 2005 a 2009. Es tractava d'un recull força representatiu tant pel que fa l'àmbit territorial i l'abast cronològic, com pels diferents motius que varen impulsar l'actuació –obres d'infraestructures, condicionament per llicència d'obres, etc– i pels agents implicats –administracions públiques, particulars, etc.

Finalment, i en un tercer nivell, la resta d'intervencions, amb pocs resultats o resultats negatius, es donaren a conèixer mitjançant l'elaboració d'una fitxa recollida a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*, en procés de publicació per part del Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Un cop acabades aquestes primeres jornades, ens hem de felicitar tots i totes, organitzadors, ponents i públic assistent, davant el que ha estat tot un èxit. Aquest el podem atribuir a l'alt nivell de les ponències i a l'interès mostrat pels inscrits, que han superat amb escreix les previsions inicials. Més de 150 participants, amb una mitjana d'assistència en cada una de les sessions de l'entorn de les 60 persones.

Per tot plegat, des dels Serveis Territorials de la Catalunya Central, es té clar que les jornades d'arqueologia han de tenir continuïtat, de manera que s'impulsarà la celebració d'una segona edició en un altre municipi de la Catalunya Central.

Actuacions en el patrimoni arqueològic i paleontològic

1. Introducció. La gestió del patrimoni arqueològic

El present article està dedicat a donar una visió general de les diferents actuacions arqueològiques realitzades entre els anys 2005 i 2009 a les comarques de la Catalunya Central.

Recordem que actualment la gestió del patrimoni arqueològic a Catalunya s'articula a partir d'un marc normatiu i d'una administració autonòmica amb competències exclusives en aquesta matèria. Tanmateix, l'arqueologia catalana ha canviat profundament des de la creació, l'any 1981, del Servei d'Arqueologia per part del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Una nova concepció de l'arqueologia, l'aparició de les noves tecnologies, altres qüestions com la diversitat cultural o la deontologia professional, la importància de la comunicació i la imatge en la nostra societat, etc. ha fet que des del 2007 el Departament de Cultura impulsés mitjançant el Pla Integral per l'Arqueologia a Catalunya (PIACAT) una reflexió per tal de dissenyar el futur de l'arqueologia al nostre país.

1.1 Marc Legal

La normativa aplicable a Catalunya sobre el patrimoni cultural és àmplia. Caldria incloure-hi les lleis i els reglaments dictats per la Generalitat de Catalunya i l'Estat, les normatives municipals, els reglaments i les directius de la Unió Europea i els tractats internacionals². Però, quan es defineix la legislació bàsica per a la gestió del patrimoni arqueològic i la pràctica de l'arqueologia cal fer esment de:

- Llei 9/93, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català.
- Decret 78/2002, de 5 de març, de reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic de Catalunya.
- Llei 2/2002, de 14 de març, d'urbanisme de Catalunya. Decret 1/2005, de 26 de juliol, text refós de la llei d'urbanisme. Decret 305/2006, de 18 de juliol, de reglament de la llei d'urbanisme.
- Corpus de normativa d'impacte ambiental.
- Altres reglamentacions:
 - Decret 478/2004, de 28 de desembre, de reestructuració del Departament de Cultura.
 - Decret 271/2007, d'11 de desembre, de reestructuració del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.
 - Decret 138/2008, d'1 de juliol, de reestructuració del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.
 - Decret 45/2011, de 4 de gener, d'estructuració del Departament de Cultura.
 - Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura

1.2 Nova estructura del Departament de Cultura

El Decret 271/2007, d'11 de desembre, de reestructuració del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, va desplegar la distribució orgànica i funcional d'aquest Departament en tres secretaries i va adequar l'organització de les diferents unitats orgàniques per tal de potenciar la presència del Departament al territori i agilitar la coordinació entre les diverses unitats que l'integren.

La nova estructura potencia aquesta presència del Departament en el territori mitjançant l'atribució de noves competències als serveis territorials pel que fa a la coordinació de l'acció del Departament, del personal i dels procediments administratius del seu àmbit territorial.

Els serveis territorials assumeixen així una posició més activa en la generació i execució de les polítiques públiques del Departament. La nova organització els ha de situar com a referent principal al territori en les seves relacions amb la ciutadania i els diferents sectors públics i privats.

Segons l'Art 30 del Decret 271/2007 el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació s'estructura territorialment amb els Serveis Territorials a Barcelona, a Girona, a Lleida, a Tarragona, a les Terres de l'Ebre, a la Catalunya Central i a l'Alt Pirineu i Aran, i defineix l'àmbit territorial de cadascun d'ells. En aquest sentit, pel que fa als Serveis Territorials a la Catalunya Central, l'àmbit territorial és el de les comarques de l'Anoia, el Bages, el Berguedà, Osona i el Solsonès.

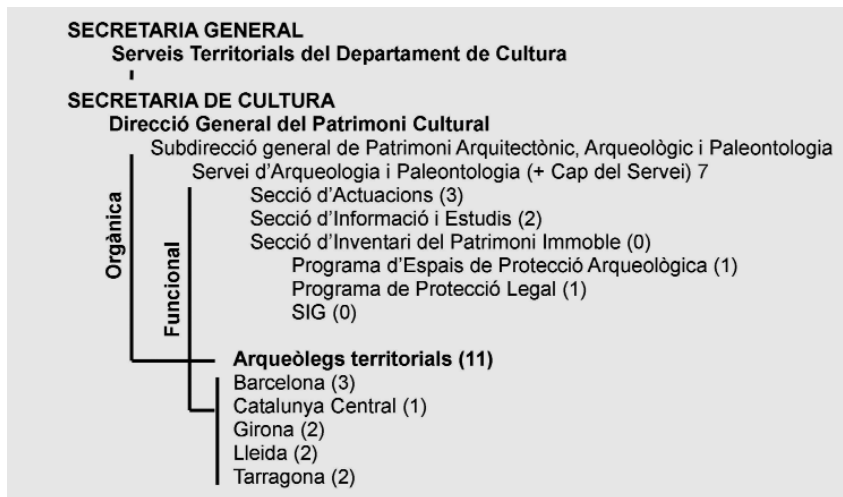

Figura 1: Organigrama de dependència dels arqueòlegs territorials.

També en el mateix article es defineix les atribucions dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, que depenen orgànicament de la Secretaria General i funcionalment d'aquesta i de les secretaries sectorials i de les Direccions Generals per raó de la matèria.

Es per aquest motiu, tal com queda reflectit en el quadre (figura 1), hi ha una doble dependència dels arqueòlegs territorials respecte als Serveis Territorials i al Servei d'Arqueologia.

1.3 Pla Integral d'Arqueologia de Catalunya (PIACAT)

L'any 2007 el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació inicia, a través de la Direcció General del Patrimoni Cultural, la primera fase de diagnosi del Pla Integral per a l'Arqueologia a Catalunya (PIACAT), amb l'encàrrec d'un seguit d'informes de l'estat actual de l'arqueologia catalana (informes del Servei d'Arqueologia, Associació d'Arqueòlegs de Catalunya, Associació d'Empreses d'Arqueologia i un grup d'arqueòlegs a petició de la Direcció General del Patrimoni Cultural).

La segona fase, encetada el mes de maig de 2008, obre el debat amb un format d'11 taules temàtiques i 150 experts en arqueologia i paleontologia per reflexionar sobre els problemes i plantejar les solucions a desenvolupar, amb unes noves línies de gestió sòlides i coherents, per a l'arqueologia del futur.

La tercera i darrera fase del procés del PIACAT culmina el juliol del 2009, amb les propostes d'actuació que recollien les conclusions de les taules temàtiques. A part d'aquí s'estableix el Pla d'Acció Integral, on es defineixen les accions en 5 eixos fonamentals: organització, intervenció, formació i entorn professional, recerca i difusió, que posaran les bases de l'arqueologia catalana dels propers anys i, en definitiva, millorarà el model de gestió del patrimoni arqueològic del nostre país

2. L'arqueologia preventiva.

Inventari i estudis prèvis

Durant els anys 80 l'arqueologia arreu de l'Estat es centrà principalment en la realització dels inventaris del patrimoni arqueològic, les intervencions arqueològiques d'urgència i en les subvencions de les intervencions programades de recerca. Es tracta d'estudiar i recuperar allò evident, sense buscar alternatives a la conservació de les restes "in situ".

A partir de la dècada dels 90 s'observa un canvi envers el que s'anomenarà més endavant arqueologia preventiva amb l'objectiu d'evitar l'impacte de les obres públiques i infraestructures i del desenvolupament urbanístic sobre el patrimoni arqueològic. L'Inventari o la Carta Arqueològica de Catalunya esdevindrà un primer instrument de protecció i gestió

del patrimoni arqueològic a disposició del Servei d'Arqueologia i Paleontologia. És a la base de dades ARQUEODADA on es recull l'estat actual de tots els jaciments i els elements arqueològics que es coneixen del nostre país. També inclou els jaciments paleontològics i qualsevol indret que hagi estat objecte d'intervencions arqueològiques.

El desenvolupament normatiu en relació als procediments d'avaluació d'impacte ambiental i els procediments establerts pel planejament urbanístic impliquen al Servei d'Arqueologia i Paleontologia la realització d'un conjunt d'estudis i activitat arqueològiques prèvies amb l'objectiu d'evitar l'impacte que sobre les restes del passat poden provocar les obres de major o menor envergadura, i l'esforç per documentar aquelles que no podran conservar-se per imperatius socials, econòmics o polítics.

A partir del 2002 desapareix pràcticament el concepte d'intervenció d'urgència ja que l'arqueologia preventiva està plenament consolidada amb la implementació del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (Decret 78/2002), amb la incorporació de mesures correctores en els protocols i procediments previstos en les lleis mediambientals i amb l'entrada en vigor de la Llei d'Urbanisme de Catalunya que articula importants preceptes per a la protecció del patrimoni arqueològic. L'afectació de les restes s'ha de poder preveure, estudiar, evitar, minimitzar a priori gràcies a diferents protocols i actuacions.

2.1 Inventari del Patrimoni Arquitectònic, Arqueològic i Paleontològic

Els inventaris del Patrimoni Arquitectònic, del Patrimoni Arqueològic i del Patrimoni Paleontològic formen part de l'Inventari del Patrimoni Cultural Català, definit a la Llei 9/1993 de 30 de setembre, del patrimoni cultural català. Tenen com a finalitat permetre la documentació i la recuperació sistemàtiques, la investigació i la difusió de tots els béns que integren el patrimoni cultural del país.

Dins de l'inventari, hi tenen cabuda les tres categories de protecció que estableix l'esmentada Llei 9/1993: els béns

culturals d'interès nacional (BCIN), els béns catalogats o els béns culturals d'interès local (BCIL) i la resta de béns integrants de l'ampli concepte de patrimoni cultural que defineix la llei.

Aquest tres inventaris els gestiona la Secció d'Inventari del Patrimoni Cultural Immoble del Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural³.

Pel que fa al patrimoni arquitectònic a les comarques de la Catalunya Central el 2009 hi havia un total de 5772 fitxes inventariades, de les quals sobresurten en nombre les que fan referència a edificis aïllats i les localitzades a la comarca d'Osona (**taula 1**).

Comarques	Edificis	Sectors	Ciutats i pobles
Anoia	881	26	111
Bages	1016	86	50
Berguedà	789	43	53
Osona	2087	127	68
Solsonès	354	41	40
TOTAL	5127	323	322

Taula 1. Conjunt de fitxes recollides a l'inventari del patrimoni arquitectònic referents a les comarques de la Catalunya Central l'any 2009.

Pel que fa al patrimoni arqueològic, des de l'any 2001 s'incorporen els llocs que han estat objecte d'intervencions arqueològiques que han donat resultats negatius. Tot i que no es tracta de jaciments arqueològics, s'inventarien per tal de saber en quins indrets és provat que no existeix patrimoni arqueològic i facilitar, d'aquesta manera, l'ordenació del territori i el desenvolupament de recursos i infraestructures.

Les dades del 2009 de l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya (IPAC) (**taula 2**) són:

Inventari del Patrimoni de Catalunya	Registres (2009)
Jaciments arqueològics	12.312
Jaciments paleontològics	544
Resultats negatius	1.198
TOTAL	14.054

Taula 2. Dades de l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya l'any 2009.

L'IPAC s'estructura per comarques a partir de l'elaboració de les anomenades Cartes Arqueològiques. Així, a la Catalunya Central tenim cinc cartes arqueològiques, amb un total 1583 registres el 2005 i 1789 registres el 2009. Aquest creixement respon a que l'Inventari no és una simple "enumeració de béns" ni un catàleg; sinó que es tracta d'un sistema de documentació complet dels jaciments arqueològics i paleontològics de Catalunya, així com zones amb resultats negatius, i, per tant, obert i sotmès a un constant i obligat procés d'actualització periòdica.

Entre d'altres dades disponibles s'extreu, també, que el 2009 les comarques de la Catalunya Central aportaven en el conjunt de Catalunya un 11'60% del total de registres, un 12 % dels jaciments arqueològics i 16 % dels paleontològics. Proporcions des del punt de vista quantitatiu a considerar positivament ateses les característiques i dinàmiques

INVENTARI ARQUEOLÒGIC I PALEONTOLÒGIC any 2005

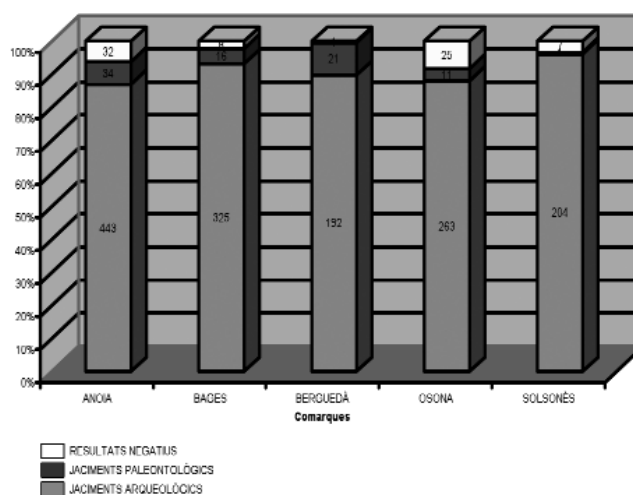

Figura 2. Gràfica comparativa de les intervencions per tipus recollides a l'IPAC en cadascuna de les cinc comarques de la Catalunya Central l'any 2005.

INVENTARI ARQUEOLÒGIC I PALEONTOLÒGIC any 2009

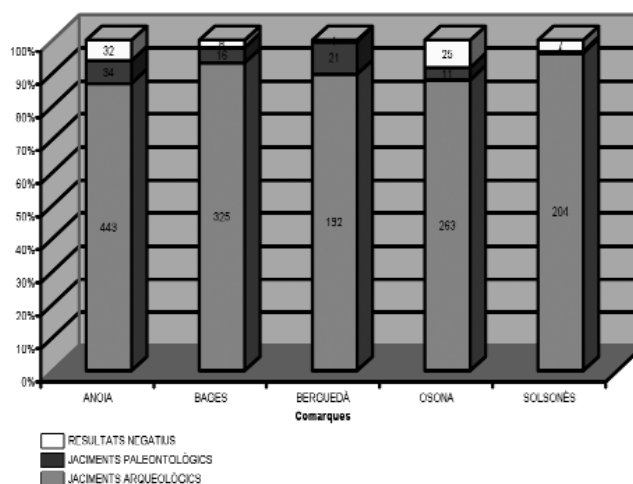

Figura 3. Gràfica comparativa de les intervencions per tipus recollides a l'IPAC en cadascuna de les cinc comarques de la Catalunya Central l'any 2009.

d'aquestes comarques, la qual cosa ha comportat una major dificultat en el coneixement del territori, en la documentació de nous jaciments i en l'impuls de la recerca.

En les gràfiques per comarques dels anys 2005 i 2009 (**figures 2 i 3**) es detecta un augment de la quantitat de jaciments i d'intervencions amb resultats negatius, que respon, entre d'altres, a la consolidació dels procediments administratius i de la gestió implantada durant aquests anys.

La diferència entre els nombre total de registres de l'Anoia i les altres comarques és degut a que tant sols a la primera s'ha fet durant els darrers anys una revisió completa de la Carta Arqueològica. En aquest sentit, cal esmentar que durant el 2010 la secció d'Inventari del Servei d'Arqueologia i Paleontologia ha portat a terme la revisió de la Carta Arqueològica del Bages, mitjançant la contractació d'una em-

presa d'arqueologia. En la fase de treball de camp (visita a tots el jaciments per actualitzar dades) es parteix d'un total de 308 fitxes existents i unes 108 fitxes noves.

2.2 Informes i Estudis

La Secció d'Informació i Estudis del Servei d'Arqueologia i Paleontologia té entre les seves funcions principals estudiar, avaluar i emetre els informes d'impacte sobre el patrimoni arqueològic i paleontològic que preveu la normativa vigent en matèria de patrimoni cultural, ambiental o qualsevol altra normativa sectorial, així com fer les propostes corresponents i el seguiment dels expedients.

Per altra banda, des dels diferents Serveis Territorials, de manera coordinada amb aquesta Secció d'Informació i Estudis, s'emeten informes en relació el patrimoni arqueològic i paleontològic, d'acord amb allò que preveu la normativa urbanística. Són, en principi, tots aquells informes derivats de la tramitació dels plans d'ordenació urbanística municipal (POUM), dels plans urbanístics derivats (Plans Especials, Plans de Millora Urbana i Plans Parcial) i dels catàlegs de béns protegits i de masies i cases rurals; així com dels derivats dels procediments establerts per a l'aprovació en sòl no urbanitzable de projectes d'actuació específica d'interès públic, de determinats projectes de noves construccions, de projectes de reconstrucció i rehabilitació de masies i cases rurals i de projectes d'activitats explotació de recursos naturals.⁴

Aquest informes analitzen la possible afectació arqueològica de projectes vinculats a activitats extractives, activitats recreatives, instal·lacions d'energia solar, ampliacions o reformes d'explotacions agrícoles, rehabilitacions de masies, instal·lacions de telecomunicacions, xarxes elèctriques i hidràuliques, etc.

En la següent gràfica (figura 4) es pot comprovar el nombre d'informes emesos per comarques entre els anys 2005 i 2009. Cadascuna d'elles té els seu propis comportaments i es fa difícil fer valoracions sense un anàlisi més aprofundit.

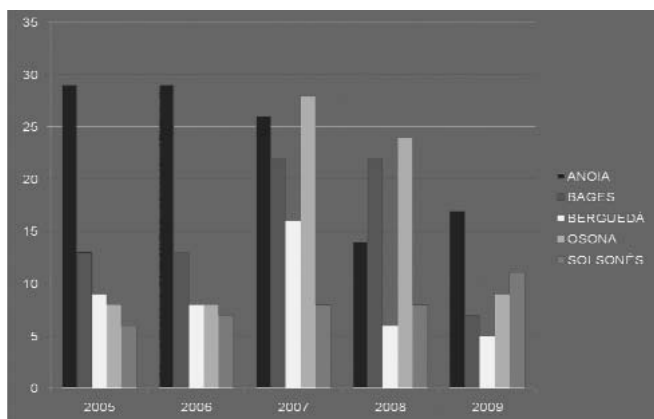

Figura 4. Nombre d'informes emesos per comarques entre els anys 2005 i 2009.

3. Intervencions arqueològiques 2005-2009

3.1 Dades generals

Entre el període de 2005 a 2009 s'han portat a terme a la Catalunya Central un total de 442 intervencions arqueològiques.

Per anys, el nombre de intervencions en el conjunt de les comarques ha estat el següent:

Any	Nombre d'intervencions
2005	95
2006	95
2007	102
2008	67
2009	83
TOTAL	442

Taula 3. Nombre d'intervencions a les comarques de la Catalunya Central en el període 2005-2009.

D'aquestes dades s'extreu una gràfica sobre l'evolució de les intervencions arqueològiques en el conjunt de la Catalunya Central entre els anys 2005 i 2009 (figura 5), on s'observa la forta davallada del nombre d'intervencions de l'any 2008, molt probablement atribuïble a la crisi econòmica del moment.

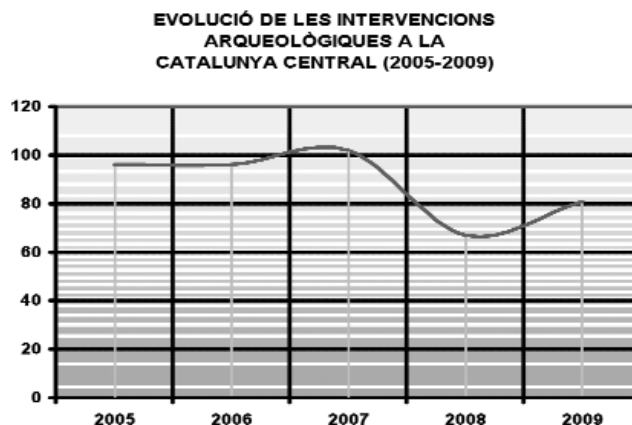

Figura 5. Evolució de les intervencions arqueològiques a la Catalunya Central en el període 2005-2009.

Pel que fa a les intervencions arqueològiques per comarques (figura 6), entre el 2005 i el 2009 les tres comarques amb més nombre d'intervencions han estat Osona, Bages i Anoia, amb una clara diferència respecte el Solsonès i el Berguedà. Aquest fet es deu a que les tres primers són, tant pel nombre de població com pel potencial econòmic, on es genera la major activitat que pot afectar el patrimoni arqueològic.

Intervencions arqueològiques a les comarques de la Catalunya Central Període 2005-2009

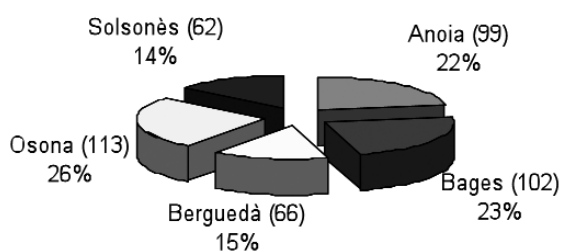

Figura 6. Quantitat d'intervencions arqueològiques dutes a terme a la Catalunya Central en el període 2005-2009 per comarques.

El Decret 78/2002 distingeix tres tipus d'intervencions arqueològiques: investigació, preventives i d'urgència. Tal com succeeix a la resta de Catalunya, a les comarques centrals el nombre d'intervencions preventives (366) és proporcionalment molt superior a les altres (61 investigació i 15 urgències) (figura 7). La diferència, sobretot entre preventives i urgències, ve motivat pel nou concepte d'arqueologia preventiva, exposat en els capítols anteriors, i que respon a una actualització constant de les dades arqueològiques mitjançant els inventaris, el marc legal que protegeix d'una manera més efectiva el patrimoni arqueològic i la gestió d'aquest per part dels òrgans competents de les administracions públiques.

Tipologia de les investigacions arqueològiques a la Catalunya Central. Període 2005-2009

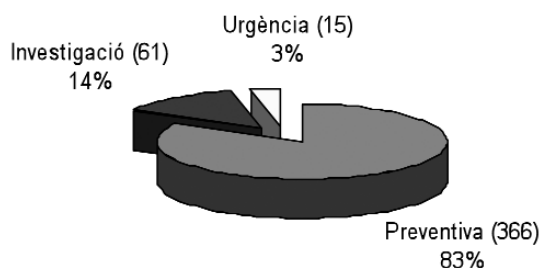

Figura 7. Tipologia de les intervencions arqueològiques efectuades a la Catalunya Central en el període 2005-2009.

3.2 Intervencions d'Investigació

El primer tipus d'intervencions arqueològiques o paleontològiques, descrit en el Decret 78/2002, són les integrades en un projecte d'investigació avalat per una institució científica (universitat, museu, etc.) i solen organitzar-se en campanyes de caràcter anual. El nombre total d'aquest tipus d'intervencions a les comarques de la Catalunya Central en el període objecte d'anàlisi és de 61. La majoria d'elles es van exposar mitjançant una ponència en el transcurs de l'Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central.

És evident que per interpretar les dades sobre aquest tipus d'intervenció caldria analitzar de manera aprofundida des de les polítiques de les administració en la recerca arqueològica fins al paper de les Universitats i els centres de recerca.

Tanmateix, respecte a aquest tipus d'intervencions caldria fer un parell d'apunts. D'una banda, cal destacar la important quantitat d'intervencions d'investigació dutes a terme al Solsonès (un total de 23 actuacions) respecte a la resta de comarques (figura 8). Aquest fet compensa la manca d'intervencions preventives en una comarca de gran tradició en la recerca arqueològica. D'altra banda, cal ressaltar que des del punt de vista cronològic, presenten una gran preponderància les intervencions paleontològiques i les del Paleolític i del Ferro-ibèric (figura 9). Cal tenir present que els jaciments corresponents a aquests períodes acostumen a estar emplaçats en zones no urbanes i de difícil accés. Per contra, és evident les poques intervencions en jaciments romans i, proporcionalment, en medievals. Aquest resultat cal relacionar-los amb el paper que han adquirit les intervencions preventives.

Intervencions arqueològiques d'investigació a la Catalunya Central Període 2005-2009

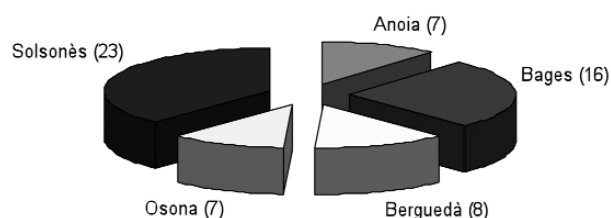

Figura 8. Jaciments intervinguts a les comarques de la Catalunya Central en el marc d'un projecte d'investigació durant el període 2005-2009.

Intervencions arqueològiques d'investigació a la Catalunya Central. Cronologia. Període 2005-2009

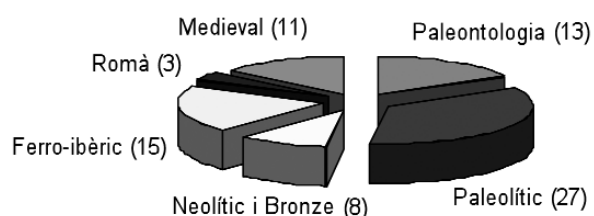

Figura 9. Jaciments intervinguts a les comarques de la Catalunya Central en el marc d'un projecte d'investigació en funció de la seva cronologia.

3.3 Intervencions Preventives i d'Urgència

Les intervencions arqueològiques o paleontològiques preventives són aquelles que es fan quan es projecta la realització d'obres o actuacions que poden afectar restes arqueològiques o paleontològiques conegudes; les que es porten a terme davant qualsevol circumstància d'origen antròpic o natural que requereixi la protecció de les restes arqueològiques o paleontològiques per la salvaguarda dels seus valors culturals; o quan la intervenció no està integrada en cap projecte d'investigació ni té la consideració d'urgència.

Intervencions arqueològiques preventives a la Catalunya Central Període 2005-2009

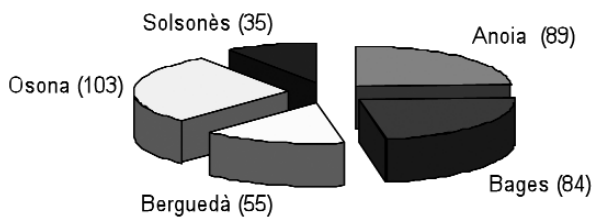

Figura 10. Intervencions arqueològiques preventives efectuades a la Catalunya Central en el període 2005-2009.

tives també es fa difícil ara per ara donar resultats, doncs no es disposa de tota la informació. Tot i així, moltes d'elles són actuacions en jaciments medievals o moderns. També hi ha un gran nombre d'intervencions amb resultats negatius o pocs rellevants, atès que algunes d'elles es fan en zones d'una baixa d'expectativa arqueològica o estan vinculades a grans obres d'infraestructura que abasten molt territori.

Les intervencions arqueològiques o paleontològiques d'urgència són les que cal realitzar per determinar i, si s'escau, preservar, el valor cultural de les restes arqueològiques o paleontològiques que es descobreixen durant la realització d'una obra o actuació en un indret on no hi havia indicis de l'existència de restes arqueològiques. A les comarques de la Catalunya Central durant els 5 anys, tant sols s'han fet 15 intervencions, i responen a la tendència abans expressada d'implantació del concepte d'arqueologia preventiva.

3.4. Valoració general ⁵

Per tal d'aprofundir en l'anàlisi de les intervencions arqueològiques a la Catalunya Central durant el període comprès entre el 2005 i el 2009 s'ha elaborat a partir dels motius que les varen generar el següent quadre i la corresponent gràfica (taula 4 i figura 1):

Tipus d'intervenció		2005	2006	2007	2008	2009	TOTAL
	Intervencions derivades Infraestructures	22	23	23	21	25	114
	Intervencions derivades Planejament	8	2	4	12	13	39
	Requeriment o iniciativa Municipal	36	38	43	15	17	149
	Requeriment o iniciativa Departament de Cultura	14	16	13	4	12	59
	Altres	2	2	1	0	0	5
Preventives	TOTAL (preventives)	82	81	84	52	67	366
Urgències		2	3	3	3	4	15
Investigació		11	12	15	11	12	61
TOTAL		95	96	102	66	83	442

Taula 4. Nombre d'intervencions per motivacions dutes a terme a la Catalunya Central en el període 2005-2009.

Les dades per comarques coincideixen amb la tendència ja explicada anteriorment. Així, les comarques d'Osona, Bages i Anoia són les que tenen un major nombre d'intervencions (figura 10), moltes d'elles motivades per quatre grans obres d'infraestructures: Eix Diagonal (C-15), Eix Transversal (C-25), Eix del Llobregat (C-16), Eix Barcelona-Ripoll (C-17).

Pel que fa a les cronologies de les intervencions preven-

La dada més significativa és el descens l'any 2008 de les intervencions condicionades per les llicències d'obres o les efectuades per iniciativa municipal (figura 11).

Les primeres són aquelles condicionades per les llicències d'obres d'acord amb la normativa urbanística municipal, i són les més afectades per la crisi econòmica en general i la immobiliària en particular. Són intervencions portades a terme, sobretot, en municipis amb nuclis histò-

Intervencions arqueològiques a les comarques de la Catalunya Central. Motivacions Període 2005-2009

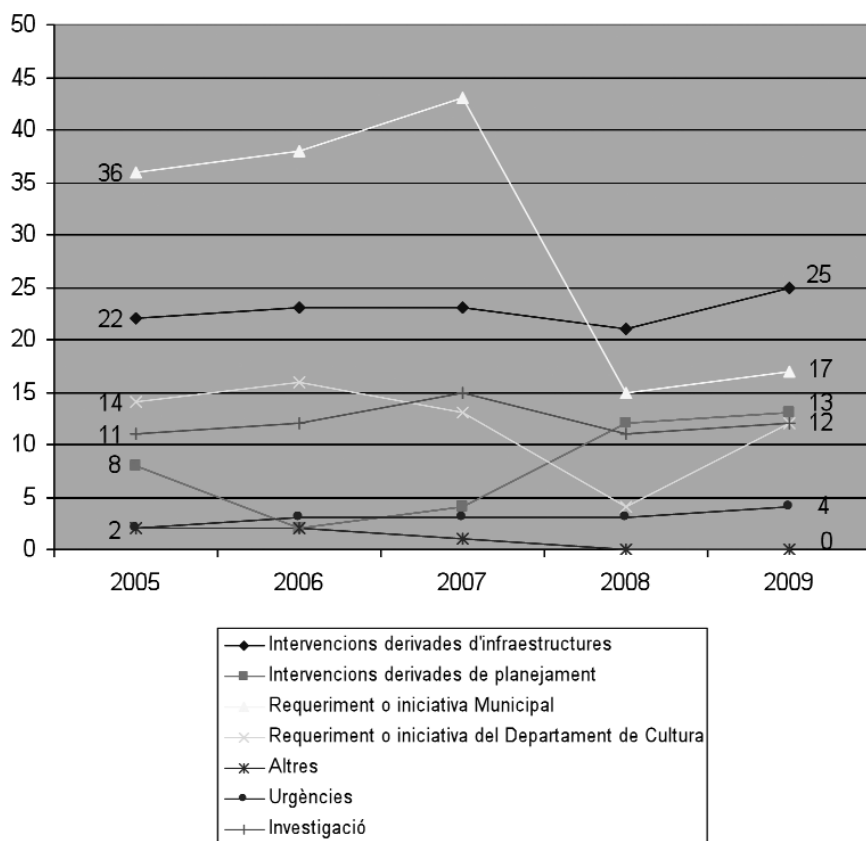

Figura 11. Evolució de les motivacions de les intervencions arqueològiques a la Catalunya Central en el període 2005-2009.

INTERVENCIONS ARQUEOLÒGIQUES PER CAPITAL DE COMARCA 2005-2009

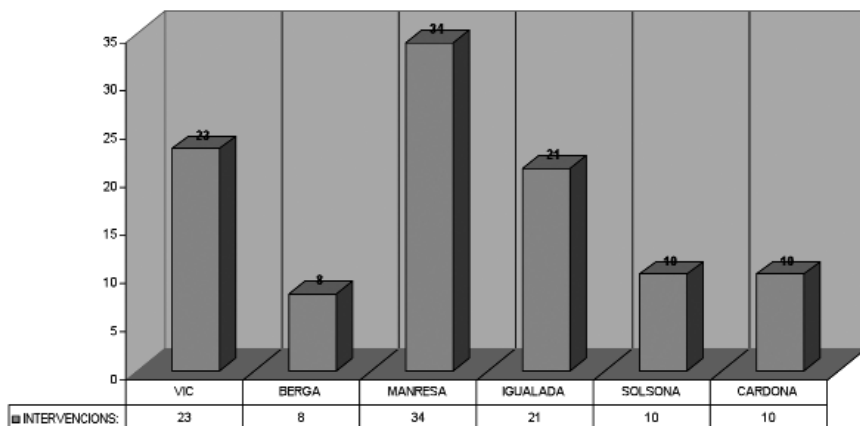

Figura 12. Intervencions arqueològiques realitzades a les capitals de comarca i Cardona en el període 2005-2009.

rics importants –capitals de comarca i Cardona⁶– (figura 12), on en alguns casos l'ajuntament compta amb tècnics de patrimoni o arqueòlegs per a la seva gestió⁷. Segons les dades disponibles és en els tres municipis amb més població –Manresa, Igualada i Vic– on hi ha més activitat arqueològica.

En d'altres municipis, també, s'han fet algunes intervencions originades a partir de la llicència d'obres. És el cas de l'actuació al carrer del Pont 23 de Torelló, on es va documentar una antiga tintoreria protoindustrial del segle XVII-XIX⁸.

Les segones són aquelles promogudes pel mateix ajuntament amb l'objectiu de protegir o posar en valor el patrimoni històric-arqueològic més rellevant. La majoria d'exemples són actuacions en Béns Culturals d'Interès Nacional (BCIN) o Béns Culturals d'Interès Local (BCIL): Castell de Calaf, Castell de Sant Martí de Centelles, Castell de Besora (Santa Maria de Besora), Castell de Sallent (Pinós del Solsonès), jaciment ibèric del Cogulló (Sallent), Domus del Pi (Vilanova de Sau), Necròpolis medieval de Pertegàs (Calders) i conjunt de Sant Pere del Puig (Súria)⁹. S'inclouen dins aquest grup, també, totes aquelles actuacions fetes pel Servei del Patrimoni Local del Patrimoni la Diputació de Barcelona.¹⁰

La segona dada a comentar és el manteniment de les obres d'infraestructura amb un cert repunt durant el 2009, moment en que davant la baixada de la iniciativa municipal passen a ser les més nombroses (figura 11). Majoritàriament són aquelles fetes en el marc de les obres de quatre dels eixos viaris més importants que transcorren per la Catalunya Central: Eix Diagonal o C-15 (Bages i Anoia); Eix Transversal o C-25 (Anoia, Bages i Osona); Eix Llobregat o C-16 (sobretot Berguedà); Eix BCN-Ripoll o C-17 (trams Centelles-Sant Quirze de Besora, Osona). Però, també, s'ha fet el control de les obres efectuades en carreteres secundaries, de la construcció de Parcs Eòlics (Solsonès i Anoia), de la conducció per a l'abastament d'aigua del pantà de la Llosa de Cavall a Igualada (Solsonès, Bages i Anoia) i del gasoducte de Cardona-Olius-Solsona.

D'acord amb la normativa vigent a totes aquestes obres hi ha hagut treballs arqueològics en les fases d'Estudi d'Impacte Ambiental (EIA), a partir del qual s'han generat un seguit de mesures correctores per a la protecció del patrimoni cultural. Com a exemple d'aquest procés hi ha la intervenció feta en l'enllaç de la carretera Eix Llobregat (C-16) amb Casserres (Berguedà) que va permetre localitzar una possible vil·la ro-

Visita guiada dels assistents de les Jornades al monestir de Sant Benet de Bages.

mana i el cenobi benedictí alt medieval de Sant Pere de Casserres (Casserres, Berguedà). Atès el seu estat de conservació i valors patrimonials es va modificar una part del traçat de la carretera previst en el projecte inicial amb l'objectiu de no afectar-les¹¹.

Dins el marc de la mateixa obra hi ha un altre exemple d'afectació de restes. Es tracta d'un jaciment amb restes romanes (sitges, forn, estructura hidràulica) i alt medieval (necròpolis i edifici religiós) en la zona d'accés de la nova carretera a l'est del nucli de Casserres. En aquest cas, un cop excavades de manera exhaustiva i fetes les valoracions corresponents, es va poder continuar el projecte inicial amb l'eliminació parcial d'algunes estructures negatives (sitges i tombes) i el rebliment indefinit de la resta d'elements¹².

Un tercer exemple fou la intervenció d'excavació, consolidació i adequació al Forn modern de Can Periques (Puig-

Reig, Berguedà) previstes en les mesures correctores de l'EIA de les obres de l'Eix del Llobregat C-16.¹³

De la gràfica també és després de l'augment de les obres derivades del planejament urbanístic en polígons industrials i residencials (**figura 11**). Moltes d'aquestes actuacions es varen realitzar en la fase de redacció del Plans directors urbanístics a les Àrees residencials estratègiques (ARE) previstos pel quadrienni 2008-2011, impulsats pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya. Entre aquestes intervencions realitzades en totes les comarques, en destaca la portada a terme al futur polígon "El Rentador" de Calaf (Anoia), amb restes d'enterraments alts medieval i estructures relacionades amb algun tipus d'activitat agrícola d'època romana¹⁴.

De les intervencions no finançades per les administracions en zones subjecte de planejament amb resultats positius, destaca la que es va portar a terme el Pla Parcial de Sant Sebastià (Bagà, Berguedà), on es va posar al descobert l'antic poble alt medieval de Bagà¹⁵.

Un altre tipus d'intervencions a valorar són les fetes a requeriment o iniciativa del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (**figura 11**). D'aquest tipus es detecta una davallada important durant el 2008, atès que algunes d'elles estan relacionades amb activitats immobiliàries. Tot i així, durant l'any 2009 es produí una petita millora. A més de les requerides per els acords de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural o per informes de

l'arqueòleg dels Serveis Territorials per activitats en zones no urbanitzables –moltes d'elles amb resultats negatius– hi ha aquelles impulsades pel mateix Departament de Cultura, com per exemple les del Castell de Cardona¹⁶ (propietat de la Generalitat) o al monestir de Sant Pere de Casserres¹⁷ (Masies de Roda, Osona).

Pel que fa a la resta d'intervencions són poc significatives. Hi ha dos exemples promoguts per altres Departaments de la Generalitat. El primer es tracta de la recuperació d'un tram d'uns 3 km de l'antic camí ral de Vic-Olot (Rupit i Pruit - la Vall d'en Bas) fet pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques¹⁸. L'altre és l'excavació de la fossa comuna de la guerra civil de Gurb (Osona)¹⁹ portada a terme pel Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació.

De les intervencions d'urgència i d'investigació, tot i que

ja s'ha fet esment en els altres apartats, s'observa que es mantenen força estables. Destacar algunes treballs realitzats amb l'objectiu de preservar el patrimoni com són les consolidacions dels dolmens de Puigseslloses (Folgueroles, Osona)²⁰ i Can Perès (Moià, Bages)²¹.

4. Conclusions

Com a conclusions general de les actuacions a la Catalunya Central entre els anys 2005 i 2009 assenyalem els següents punts:

- 1) A grans trets la gestió de l'arqueologia catalana i, per tant, la realitzada a la Catalunya Central, ha evolucionat durant aquest anys amb la millora de les lleis i la implantació del concepte d'Arqueologia preventiva. Aquest camí no s'atura i amb la redacció del Pla Integral d'Arqueologia de Catalunya –PIACAT– (2009) s'obren noves perspectives.
- 2) Aquesta situació comporta que també a la Catalunya Central la majoria d'intervenció que es portin a terme siguin de caire preventiu en detriment de les urgències.
- 3) La dada més significativa, però, és la caiguda del nombre d'intervencions l'any 2008 (de 102 a 66), motivat per la crisi econòmica.
- 4) Les comarques amb més activitat arqueològica són les tres més poblades i amb una major activitat: Anoia, Bages i Osona.
- 5) Les intervencions vinculades a projectes d'investigació és mantenen en un nivell estable. Encara que repartides pel territori, sobresurten el gran nombre que es porten a terme al Solsonès.
- 6) El tipus d'intervenció que té una major davallada l'any 2008 és el relacionat amb les llicències d'obres i actuacions urbanístiques degut a la crisi econòmica i immobiliària.
- 7) L'activitat arqueològica no resta frenada, i té una petita recuperació el 2009, gràcies a les obres d'infraestructura de caràcter públic, d'intervencions derivades del planejament, així com actuacions de posada en valor del patrimoni per part de les administracions.

NOTES

1. Pel decret 200/2010, de 27 de desembre, el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació passa a denominar-se Departament de Cultura.
2. Veure la publicació: "Legislació sobre Patrimoni Cultural". Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Barcelona 2004
3. D'acord amb el Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura actualment l'Inventari del Patri-

moni Cultural Català depèn del nou Servei de Suport Tècnic i Inventari.

4. Es tracta de procediments establerts pels articles 48, 49 i 50 de la Llei 2/2002, de 14 de març, d'urbanisme de Catalunya.
5. En aquest apartat no hi hem inclòs cap dada ni valoració sobre les despeses en arqueologia d'aquest anys, entre d'altres raons, per que o bé manquen dades o per que les disponibles no són representatives.
6. Articles dedicats a cadascuna de les ciutats recollits en l'apartat "Pòsters" de les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
7. Excepte el cas de Solsona, Cardona i Manresa, on si que es pot parlar d'un arqueòleg municipal o d'un tècnic municipal en patrimoni, la resta les fórmules són molt precàries o restringides al marc de les voluntats polítiques del moment.
8. Article "Carrer del Pont, 23 (Torelló, Osona)" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
9. Articles referents a aquestes actuacions recollits a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
10. Article "Intervencions de la Diputació de Barcelona a la Catalunya Central. Període 2005-2009" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
11. Article "Intervenció arqueològica al jaciment de Sant Pere de Casserres (Casserres, El Berguedà)" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
12. Article "Intervenció arqueològica a l'Accés est de Casserres (Casserres, Berguedà)" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
13. Article "Intervencions arqueològiques al Paratge de la Font de Can Periques (Puig-Reig, Berguedà)" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
14. Article "Intervencions arqueològiques al Sector del Rentador de Calaf (Calaf, Anoia)" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
15. Article "Intervencions arqueològiques al Poblat de Sant Sebastià de Bagà (Berguedà). Juliol-agost 2008" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
16. Article "Intervencions arqueològiques al Castell de Cardona (Bages)" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
17. Fitxa d'intervenció "Església del Monestir de Sant Pere de Casserres (Masies de Roda, Osona)" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
18. Article "Les Marrades del Grau d'Olot. Un tram del camí ral entre Vic i Olot. Tram: Rupit i Pruit - Vall d'en Bas" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
19. Article "La fossa de Gurb: Exhumació i identificació" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
20. Article "Les lloses de Puigseslloses (Folgueroles, Osona): caracterització etnoarqueològica i àrea d'aprovisionament" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.
21. Article "El Sot de la Tomba de Can Parés (Moià, Bages)" recollit a les *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central*.

Antoni Caballé i Crivillés

Serveis Territorials a la Catalunya Central

Gemma Hernández Herrero

Servei d'Arqueologia i Paleontologia

Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya